

Юлія Поплаухіна,
студентка м1УМЛ-3 групи
факультету філології та соціальних комунікацій
Науковий керівник: О.А. Крижко,
к. філол. н., доцент (БДПУ)

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ В УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Сучасні лінгвістичні дослідження лексичного рівня мови все більшу увагу зосереджують не стільки на описі та вияві системних відношень у лексиці, скільки на дослідженні семантичних особливостей слів, пов'язаних з їх вживанням у різних типах текстів.

Значний внесок у розв'язання проблем дослідження семантичної структури слів зробили такі мовознавці, як Л.М. Васильєв, Е.В. Кузнецова, Л.А. Лисиченко, Н.Г. Озерова та інші.

Мета роботи полягає у вивченні особливостей семантичної парадигми морально-етичних категорій в українській прозі другої половини ХХ століття.

Слово як знак маніфестує основне значення. Лексичентричні значення характеризуються як такі, що першими спадають на думку під час сприйняття слів поза контекстом. Слово *добро* поза контекстом інтуїтивно усвідомлюється у значенні чогось позитивного у житті людини, тоді як *зло* за своїм змістом є протилежністю добу, слугує узагальненим вираженням уявлень про те, що суперечить вимогам моралі, що заслуговує на осуд, а також спільною абстрактною характеристикою окремих моральних якостей.

З метою дослідження контекстуальної реалізації лексичентричних значень морально-етичних категорій *добро* і *зло* необхідно розглядати їх за значеннєвою відповідністю певній сфері життя людей: 1) побутова сфера; 2) соціальна сфера.

У текстах сучасної української прози зустрічається значна кількість речень із конкретно виявленою побутовою сферою буття людини, в якій реалізується все те позитивне або негативне, що позначається іменниками *добро* і *зло*: *Тепер [чоловік] живе з Фросею, свариться, бо хто не свариться, але від неї він уже нікуди не збирається. - Я собі **зла** не бажаю. А хто собі **зла** бажає?* [2, с. 38]; *Усього я сподівався від Марусі, тільки не такого. Думав, що вона мені за моє **добро** – ворог навіки, а вона...* [2, с. 164]. Орієнтованість читача на сприйняття саме цієї сфери досягається за допомогою іменників на позначення родинних стосунків або вживанням особових займенників, які мають семантичний зв'язок з такими іменниками.

У творах сучасної української прози вживається узагальнене значення слова *добро* для вираження позитивних зрушень у соціальній сфері: *Прагнув [Гоголь] запровадити у Росії справедливість. Цьому приклад і революції, – коли група добродійців хоче змінити, існуючий, на їхню думку, порочний порядок силою...і замість **добра** в результаті – гори невинних трупів, маса калік – і ще більше несправедливості...* [3, с. 25].

Текстоцентричні значення співвідносяться з лексоцентричними як їх поширювальні і є зумовленими контекстуальним оточенням. Як відомо,

метафоричне значення нарощується навколо основного від певного зіставлення його з іншим за якимись ознаками.

У досліджуваних творах використовується іменникова метафора **імперії зла**: Вони [адвокат і його родина] – невільники, новітні раби **імперії зла** та насилля [...] [1, с. 45]. Ця метафора, виступаючи у такому контексті, повністю розкриває своє конкретне значення у сполученні з іменниками «раби», «невільники».

Прикметникові метафори, у складі яких вживаються іменники *добро* і *зло*, сприяють створенню образів з приємним або неприємним оцінним змістом: **Зло солодке, позверх, а в середині їдке і трутне, добро ж навпаки – гірке позверх, а солодке й поживне з середини** [4, с. 22]. Ця метафора ускладнюється антонімічним протиставленням іменників *добро* і *зло*, а також словами із значенням вказівки на форму – «позверх» і «в середині».

У творах сучасної української прози найчастіше зустрічаються метафори, семантичне ядро яких становить динамічна дієслівна ознака. З метою підкреслення позитивних ознак – добра і негативних – зла, вживаються метафоричні сполучення цих іменників з дієсловами мовлення: *красить, повторить, ростить, пакостить*: **Добро, дитино, світ красить. А зло навпаки – потворить** [4, с. 22].

Отже, лексичентричні значення слова *добро* та *зло* за особливостями контекстуальної реалізації є вільними, тоді як текстоцентричні значення цих іменників є похідними від основного і витворені на ґрунті певних контекстуальних обставин, у складі метафор вони створюють у тканині художнього твору нові значеннєві якості, що фіксують певні факти об'єктивної дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гургула І. Крілб: Повість. *Дзвін*. 1997. № 5–6. С. 42–56.
2. Гуцало Є. Імпровізації плоті: Епос-ерос. Київ: Посередник, 1993. 192 с.
3. Різник Л. Карма: Повість. *Дзвін*. 1998. № 1. С. 3–53.
4. Шевчук В. Біс плоті: Повість. *Дзвін*. 1998. № 2. С. 3–34.

Онуфрієнко Дарина

студентка 1 курсу факультету ФМКТО

Науковий керівник: **О. А. Халабузар**, к.пед.н., доц.

(Бердянських державний педагогічний університет)

FORMATION OF LOGICAL SKILLS OF STUDENTS WITHIN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

In the context of globalization, radical reform of the global community, the priority status is given to the formation of the intellectual elite of society. A special role belongs precisely to the higher school. This fact requires the improvement of the professional training of the future teacher, who would be ready for the independent creative activity, for the implementation of formed logical thinking skills. The aim of the research is to determine the logical skills which are necessary